

تعلیقی زاده، محمد صبحی چلبی

تشکیل شاهنشاهی صفویه: احیای وحدت ملی

جدید اشاره شده است. سیاست خارجی شاه اسماعیل، شامل روابط او با امپراتوری عثمانی و جنگ چالدران و روابط او با کشورهای اروپایی (ونیز و پرتغال و اسپانیا)، در فصول نه و ده کتاب بررسی شده و سرانجام، در انتهای کتاب، زندگی شاه اسماعیل، پس از نبرد چالدران، مطرح شده و سپس از اصل مبحث نتیجه گیری شده است. در این نتیجه گیری، مؤلف دوران پر حادثه زندگی شاه اسماعیل و فعالیت های او را موجب گشایش باب جدیدی در تحولات تاریخی ایران می داند که با برقراری مذهب شیعه، به مثابه مذهب ملی، وحدت مذهبی و وحدت سیاسی در ایران متجلی شد و موجب استقلال ایران گردید. مؤلف اقدام مذهبی شاه اسماعیل را در ایران (رسمی شدن تشیع) موجب تجزیه ایران به سه بخش مشخص می داند: ماوراءالنهر، ایران امروزی، کشور ترک نشین. با این حال، این مذهب را عامل اصلی وحدت ملی ایران جدید برشمرده است.

چاپها

این کتاب، در سال ۱۳۶۴، در انتشارات دانشگاه تهران، در ۲۷۳ صفحه، منتشر شده است.

منبع

مجیر شبانی، نظام الدین (۱۳۶۴). تشکیل شاهنشاهی صفویه: احیای وحدت ملی، تهران، دانشگاه تهران.

تعلیقی زاده، محمد صبحی چلبی

(دنیز، نیمه دوم قرن ۱۰ ق-۱۰۰۸ ق). شاعر، تاریخ نگار عثمانی، در قرون ۱۰ و ۱۱ ق.

در دنیز به دنیا آمد. در زمان شاهزادگی سلطان مراد سوم، دوازده سال در خدمت او بود و در زمان سلطنت او، کاتب دیوان شد. در ۱۰۰۴ ق به منصب شهنامه چی نایل آمد (ششن، ص ۳۱۸؛ نیز ← Ipsirli, p 250). تعلیقی زاده تنها شاهنامه چی غیرایرانی دربار عثمانی بود (Nur Yildiz, p 410).

آثار

تاریخنامه روانیه در شرح لشکرکشی دوم فرهادپاشا به قفقاز (ایروان)، که مصور و مذهب است و به سلطان مراد سوم تقدیم شده و در بخش روان اوطه سی کتابخانه سلطان محمد نگه داری

تشکیل شاهنشاهی صفویه: احیای وحدت ملی

پژوهشی در چگونگی تشکیل پادشاهی صفوی به دست شاه اسماعیل اول، به فارسی، اثر نظام الدین مجیر شبانی.

کلیات

این اثر به ویژه درباره علل ایجاد دولت صفویه و وقایع و حوادثی است که سبب به قدرت رسیدن پادشاه اسماعیل شد؛ به گونه ای که مؤلف در آن کوشیده تا این بخش از تاریخ ایران (عصر صفویه) روشن شود.

پیکربندی

مؤلف ابتدا اوضاع سیاسی و مذهبی ایران را، مقارن تشکیل صفویه، بررسی کرده و، در تبیین تحولات سیاسی و اجتماعی، چهار حادثه تاریخی را مشخص می کند که نمایانگر جنگ های داخلی و هرج و مرج ایران پس از تیمور تا ظهور شاه اسماعیل اول است: تجزیه سریع امپراتوری تیموریان، رقابت میان دو حکومت نشین ترکمان: آق قویونلو و قره قویونلو، توسعه روزافزون نفوذ اوزبک در ماوراءالنهر، پیروزی درخشان خاندان صفوی و تشکیل دولت صفوی. سپس به شرح این موارد چهارگانه و همچنین اوضاع مذهبی، با اشاره به دو جریان تسنن و تشیع تا قبل از ظهور صفویه، می پردازد. مؤلف در مبحث دیگر، با نام تأسیس شاهنشاهی صفویه، به خاندان صفوی و منشأ و تأثیر آن ها در نهضت استقلال طلبانه ایران پرداخته و در خلال آن زندگی شیخ صفی الدین اسحاق اردبیلی و جانشینان او را تا شاه اسماعیل بررسی کرده است. در فصل بعدی، به خود شاه اسماعیل به منزله بنیان گذار سلسله صفویه پرداخته و طی آن کودکی شاه اسماعیل و قبایل و طوایف حمایت کننده از او در شروع نهضت و شخصیت این پادشاه را بررسی کرده است. سپس، در فصول دیگری از کتاب، به فعالیت های سیاسی شاه اسماعیل به سبب برقراری امنیت در کشور و استقرار حکومت مرکزی، برقراری امنیت در نواحی غربی ایران، جنگ با اوزبکان و تصرف شرق ایران به منظور احیای وحدت سیاسی ایران پرداخته است.

از دیگر مباحث کتاب، سیاست داخلی شاه اسماعیل است که در آن به تجدید سازمان های کشوری و برقراری مذهب

190250 TALİKİZADE MEHMET EFENDİ - 181701 ŞEHNAMESİ
Tez başlığı: Şehnameci Talikî-zâde'ye göre Osmanlı padişahlarının şairlikleri.
-Talîkî-zâde şehnâmesi (V. Hassa) nın Edisyon Kritiği-
Danışman: Prof. Dr. Ali Alparlan. İ.Ü. Ed-Fak T.Dil-Ede. Dok
Tezi hazırlayan: Saadet Şanlı. Ens. no: Tarih: 1989.

22 OCAK 1994

08 OCAK 1994

190250 TALİKİZADE MEHMET EFENDİ - 050596 EGRI - 181701 ŞEHNAMESİ
Tez başlığı: Talikî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi.
Danışman: Doç. Dr. İsmet Miroğlu. İ.Ü. Ed-Fak Tarih Dok
Tezi hazırlayan: Vahid Çabuk. Ens. no: 1312. Tarih: 1986.

5

Woodhead, Christine M.: Talikizade's
Şehname-i hümayun. A History of the Ot-
toman Campaign in Hungary 1593-94. 1983.
vii, 421 S.

804 TA'LİKÎ-zâde. (Mehmed b. Mehmed el-Fenârî).
Şehnâme-i Hümayûn: a history of the Ottoman
campaign into Hungary 1593-94. [Critical edition,
with biographical, textual & historical
introduction by] Christine Woodhead. Berlin:
Schwarz, 1983. (Islamkundliche Untersuchungen,
82) 421pp.

Talikizade
Mehmed Efendi

6 SUBAT 1993

19 6 TEMMUZ 1989

TALİKİZADE MEHMET EFENDİ - 050596 EGRI
397. Talikî-zâde: [Şehnâme-i hümayûn] Talikî-zâde's şeh-
nâme-i hümayûn: a history of the Ottoman campaign into
Hungary 1593-94 / Christine Woodhead. - Berlin:
Schwarz, 1983. - 421 S. - (Islamkundliche Untersuchun-
gen; 82)
Text türk. - Zugl.: Edinburgh, Univ., Diss. C. Woodhead,
1979
ISBN 3-922968-27-9 25 A 16592

190250 Talikizâde M. Subhî

1.2.41- Şehnâme-i Talikî-zâde'ye Göre Os-
manlı Padişahlarının Şairlikleri. Talikî-
zâde Şehnâmesi (V. Hassa)'nın Edisyon
Kritiği, Saadet Şanlı, İÜ. SBE., İstanbul
1989, 207 s. (Dnş. Prof. Dr. Ali Alpas-
lan).

Doktora tezi

03 HAZİRAN 1996

- Talikizade Mehmed

Talikizade Mehmet Feneri. Şehnâme-yi Hümayûn: a history of the Ottoman
campaign into Hungary; edited by Christine Woodhead (1983)
AAS 22 (1986), 255-256. V. Kopčan
AO Hungaricae 38 (1984), 428-429. P. Fodor
BSMES bull. II (1984), 98-99. C. Imber
BSOAS 47 (1984), 612. C. J. H.
Islam 62 (1985), 380-381. A. C. Schaendlinger (G)
MESA bull. 18 i (1984), 53-55. A. Riedlmayer

17 OCAK 1992

ÇABUK,

Vahit, "Taliki - Zade Mehmet Suphi Efendi'nin Eserleri", Doktora Tezi, (Danışman:
Prof. Dr. Ali Alparlan), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1987.

25 MAYIS 1993

190250

02 EKİM 1988

Tâlibîzâde Mehmed Efendi

118-123

DENİZLİ SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Yayınları	
Kitap No	11658
Yayın No	956.143
Yayın Yılı	TÜRK

27- 30 EYLÜL 1988

Denizli 1989

DENİZLİ'Lİ TÂLİKÎ-ZADE MEHMED SUBHİ EFENDİ

(Hayatı ve Eserleri)

Dr. Vahid Çabuk
İslâm Ansiklopedisi
Yayın Müdürü

Hayatı : Tâlikî-zâde Mehmed Subhi Efendi, XVI. yüzyılda yaşamış bir Osmanlı şehnamecisi ve tarihçesidir. Ünlü bir ulema âilesi olan Fenârî-zâdelere mensuptur. Kendisi, hemen bütün eserlerinde, Fenârî âilesinden olduğunu belirtmekte ise de, Fenârî-zâdelere hangisine, ne suretle bağlandığını bildirmemekte, bu hususu âdetâ gizlemektedir. Kendisinden ve âilesinden bahsettiği sırada "Mehammed bin Mehmed el-Fenârî eş-Şehîr be-Tâlikî-zâde " şeklinde künyesini veren yazarımız, te'lif sırasına göre 4. olarak yazdığı ve kataloglarda "Semâînâme-i Âli Osman" adı ile yanlış yazılan "Şehnâme" 'sinde, gençliğinde Cem Sultan 'nın nedimi olan Şehsüvar Fenârî'nin, amca zâdelerinden biri olduğunu, yine aynı eserinin bir başka yerinde de Karakaş-zâde Pîrî Bey'in dayısının oğlu olduğunu ifade etmektedir. Fenârî-zâde âilesinin soy kütüğü ile ilgili yaptığımız henüz tamamlanmamış olan çalışmamızda, Tâlikî-zâde Mehmed Subhi Efendi'nin, bu âilenin şecere zincirinde, bağlı bulunduğu halkayı tâyin edemedik.

Kaynaklarda ve daha sonraki çalışmalarda, Tâlikî-zâde'nin Denizli'li olup olmadığı hususu da tartışmalara konu teşkil etmiştir. Bu kaynaklardan yalnızca Rıza Teskire'sinde Tâlikî-zâde'nin Denizli'li olduğuna işaret edilmektedir. Ancak yazarımız Şehnâmesi'nin 61 b sayfasında, Denizli'li olduğunu açıkça ifade etmektedir. Yine bu eserinin çeşilli yerlerinde, gençliğinin Kütahya, Aydın ve Sakız'da geçtiğini haber vermektedir. Bu ve benzeri karînelere, Tâlikî-zâde'nin Denizli'li olduğunu teyid eden hususlardır.

Öte yandan, Fenârî-zâde Mehmed Şemseddin'in de Teke Bey ile olan münasebetleri, âilenin bu bölge ile olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Çünkü, Teke Bey, Antalya Kalesi'ni ele geçirdikten sonra, Ada karyesini Fenârî-zâde Mehmed Şemseddin'e vakıf olarak vermiştir. Ayrıca, Teke Bey, Şemseddin Fenârî'ye büyük hürmet gösterir, zaman zaman da görüşürlermiş. Bu husus da, Fenârî-zâde'nin daha sonra buralarda vakıf mütevelliliği yapmış olabileceğini, hattâ torunlarının bu bölgede mülk edinmiş bulunabileceği düşüncesini akla getirmektedir. İşte, Tâlikî-zâde, baba ve dede ciheliyle, bu yoldan da Fenârî-zâde âilesine bağlanabilir.

Tâlikî-zâde'nin doğum tarihi bilinmemektedir. Hayatı hakkında ilk tesbit edilen tarih ise, mart 1562'dir. Bu tarihte Manisa'ya sancak beyi olarak gönderilen Şehzâde Murad'ın hizmetine girdi. Burada 12 yıl süreli çalıştıktan sonra, 982 (1574) yılında, tahta oturmak üzere İstanbul'a gelen Sultan III. Murad'ın maiyetinde kaldı. İstanbul'da önce Divân kâtipliğine tâyin edildi. Emsâllerinin yüksek mansıplara tâyin edildiğini, kendisine ise, münâsip bir mansıp verilmediğinden sık sık yakınan Tâlikî-zâde, arzu ettiği mansıbı açıklamadığı gibi, hased ehlinin de bu göreve getirilmesine sürekli engel olduklarını eserlerinde ifade eder.

Divan kâtipliği sırasında, zaman zaman pâdişahın eşğine gidip gelen Tâlikî-zâde, sık sık da il yazıcılığı hizmetinde bulunmuştur. Bu görevi sırasında tertip ettiği defterlerinin, pâdişahın mührü ile mühürlenip tuğra çekildiğini ifade eden yazarımız, Pâdişah katında umduğu mansıbı elde edemeyince, ilme yöneldiğini, şiir, aruz, hesap, remel, astronomi ve mantık dallarında maharet sahibi olduğunu ileri sürer.

Tâlikî-zâde, Manisa'dan sonra İstanbul'a geldiğinde, yedi yıl süren Divan kâtipliği sırasında, kendisine önemli bir mansıp verilmemesi üzerine, 991 (1583) yılında, Ferhat Paşa serdarlığında gerçekleşiren Gürcistan (Revan) seferine, reisülküttâb Lâm Ali Çelebi'nin maiyetinde kâtip olarak katılır. Bu sefer sırasında, kendi ifâdesi ile "üstâdlarla yarışıp ve ırgadlarla toza toprağa karıştığını", Tomanis önündeki savaşta da: "Erzurum ve Karaman askerleri ile gönüllüler arasında savaşa katıldığını", Zal Paşa-Zâde Mehmed Bey'in emrinde de "Simon'un öncü kuvvetleri ile bire karşı yetmiş kişi ile savaştıklarını" anlatır.

Tâlikî-zâde, 993 (1585) 'te de veziriazam Özdemir-oğlu Osman Paşa'nın sefer kâtipliğinde bulunur ve Tebriz fetihnâmesini kendisi kaleme alır. Sefer sonunda ise, kendisine "beş bin akçelik bir tımar verilmesi" karşısında çok üzülür. Bu hâleti-i rûhiye içerisinde İstanbul'a gelir.

Tâlikî-zâde'nin İstanbul'a gelir gelmez, yine bir göreve tâyin edilip edilmediği bilinmemektedir. Ancak Divan kâtipliği görevinin devam ettiği bu dönemde, o önce Gürcistan Seferi Tarihçesi'ni, daha sonra da Tebriziye adlı eserini yazmıştır. Bu arada kendisini himâye eden birisinin yardımı ile şehnameci Seyyid Lokman'ın yardımcılığına getirilmiş ve aynı zamanda kendisine müteferrika ağalığı da verilmiştir. Daha sonra, kaleme aldığı Şehnâme adlı eserini, 1002 (1593/1594) tarihinde pâdişaha takdim etmiş, ancak dilinin çok ağır olması yüzünden bu eseri pâdişah tarafından beğenilmemiştir. Bunun üzerine Tâlikî-zâde bu kez, sadrazam Sinan Paşa'nın maiyetinde Yanık Seferi'ne gitmiştir. Ancak sefer sırasında boş durmamış, sefer vekayii, bizzat kaleme almış, sefer sırasında vefat eden III. Murad ile, tahta cülûs eden III. Mehmed hakkında, mensur olan bu eserine, uzun manzûm bir bölüm eklemiştir.

Tâlikî-zâde, Yanık Seferi'nden döndükten sonra, Sultan III. Mehmed'in çıktığı Eğri Seferine de, Şehnâmecî Seyyid Lokman'ın yanında, onun yardımcısı olarak katıldı. Bu sefer sırasında, Sultan III. Mehmed adına bir şehname kaleme alması ve bunu sefer sonuna kadar tamamlaması emredilerek, Lokman'ın İstanbul'a gönderilmesi üzerine, Tâlikî-zâde sefer vekayii ayrıntıları ile kaleme aldı. Haçova Meydan Savaşı'nda, Otağ-ı hümayûn'un yakınında bulundu ve düşman, çadırlar arasına daldığı sırada, vuku bulan çarpışmalarda, kendisi de üç kişiyi okla öldürdü ve beş kişinin de başını kesti.

Seferden dönülünce, Seyyid Lokman'ın, kendisinden istenilen şehnameyi tamamlamaması üzerine, azledilmesi sonucu, yerine Tâlikî-zâde Mehmed Subhi Efendi, şehnameci tâyin edildi (1005-1597 başları). Kendisine, Sultan III. Mehmed'in devrindeki olayların manzum ve mensur olarak yazılması emredildi. Bu görevi sırasında, sık sık pâdişah ile görüşme imkanı bulan tâlikî-zâde, XVI. yüzyılın son sefer-i hümayûnu olan Eğri Seferi'ne dâir bir şehname yazdı ve bunu bir yıl içerisinde tamamlayarak, 1598'de Sultan III. Mehmed'e takdim etti.

Tâlikî-zâde'nin ölüm tarihi de kaynaklarda yeteri kadar aydınlık değildir. Kendisinin şehnamecilikten azlini, 1010 yılının cemâziyelâhir ayı sonları (kasım sonları, 1601)'nda Hükmî Hasan Efendi'nin bu göreve getirilmesi dolayısıyla öğrenilmekteyiz. Azlinden sonra, hangi göreve tâyin edildiği de bilinmeyen Tâlikî-zâ-

DENİZLİ SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi F	
Kayıt No :	11658
İsraf No :	956.143
	TÜRK

27- 30 EYLÜL 1988

Denizli 1989

DENİZLİ'Lİ TÂLİKİ-ZADE MEHMED SUBHİ EFENDİ

(Hayatı ve Eserleri)

Dr. Vahid Çabuk
İslâm Ansiklopedisi
Yayın müdürü

Hayatı : Tâlikî-zâde Mehmed Subhi Efendi, XVI. yüzyılda yaşamış bir Osmanlı şehnamecisi ve tarihçesidir. Ünlü bir ulema âilesi olan Fenârî-zâdelere mensuptur. Kendisi, hemen bütün eserlerinde, Fenârî âilesinden olduğunu belirtmekte ise de, Fenârî-zâdelere hangisine, ne suretle bağlandığını bildirmemekte, bu hususu âdetâ gizlemektedir. Kendisinden ve âilesinden bahsettiği sırada "Mehammed bin Mehmed el-Fenârî eş-Şehîr be-Tâlikî-zâde " şeklinde künyesini veren yazarımız, te'lif sırasına göre 4. olarak yazdığı ve kataloglarda "Semâinâme-i Âl-i Osman" adı ile yanlış yazılan "Şehnâme" 'sinde, gençliğinde Cem Sultan 'nın nedîmi olan Şehsüvar Fenârî'nin, amca zâdelerinden biri olduğunu, yine aynı eserinin bir başka yerinde de Karakaş-zâde Pîri Bey'in dayısının oğlu olduğunu ifade etmektedir. Fenârî-zâde âilesinin soy kütüğü ile ilgili yaptığımız henüz tamamlanmamış olan çalışmamızda, Tâlikî-zâde Mehmed Subhi Efendi'nin, bu âilenin şecere zincirinde, bağlı bulunduğu halkayı tâyin edemedik.

Kaynaklarda ve daha sonraki çalışmalarda, Tâlikî-zâde'nin Denizli'li olup olmadığı hususu da tartışmalara konu teşkil etmiştir. Bu kaynaklardan yalnızca Rıza Teskire'sinde Tâlikî-zâde'nin Denizli'li olduğuna işaret edilmektedir. Ancak yazarımız Şehnâmesi'nin 61 b sayfasında, Denizli'li olduğunu açıkça ifade etmektedir. Yine bu eserinin çeşitli yerlerinde, gençliğinin Kütahya, Aydın ve Sakız'da geçtiğini haber vermektedir. Bu ve benzeri karîneler, Tâlikî-zâde'nin Denizli'li olduğunu teyid eden hususlardır.

Öte yandan, Fenârî-zâde Mehmed Şemseddin'in de Teke Bey ile olan münasebeleri, âilenin bu bölge ile olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Çünkü, Teke Bey, Antalya Kalesi'ni ele geçirince, Ada karyesini Fenârî-zâde Mehmed Şemseddin'e vakıf olarak vermiştir. Ayrıca, Teke Bey, Şemseddin Fenârî'ye büyük hürmet gösterir, zaman zaman da görüşürlermiş. Bu husus da, Fenârî-zâdelerin daha sonra buralarda vakıf mütevelliliği yapmış olabileceğini, hattâ torunlarının bu bölgede mülk edinmiş bulunabileceği düşüncesini akla getirmektedir. İşte, Tâlikî-zâde, baba ve dede cihetiyle, bu yoldan da Fenârî-zâde âilesine bağlanabilir.

Tâlikî-zâde'nin doğum tarihi bilinmemektedir. Hayatı hakkında ilk tesbit edilen tarih ise, mart 1562'dir. Bu tarihte Manisa'ya sancak beyi olarak gönderilen Şehzâde Murad'ın hizmetine girdi. Burada 12 yıl süreli çalıştıktan sonra, 982 (1574) yılında, tahta oturmak üzere İstanbul'a gelen Sultan III. Murad'ın maiyetinde kaldı. İstanbul'da önce Divân kâtipliğine tâyin edildi. Emsâllerinin yüksek mansıplara tâyin edildiğini, kendisine ise, münâsib bir mansıp verilmemişinden sık sık yakınan Tâlikî-zâde, arzu ettiği mansıbı açıklamadığı gibi, hased ehlinin de bu göreve getirilmesine sürekli engel olduklarını eserlerinde ifade eder.

Divan kâtipliği sırasında , zaman zaman pâdişahın eşğine gidip gelen Tâlikî-zâde, sık sık da il yazıcılığı hizmetinde bulunmuştur. Bu görevi sırasında tertip ettiği defterlerinin, pâdişahın mührü ile mühürlenip tuğra çekildiğini ifade eden yazarımız, Pâdişah katında umduğu mansıbı elde edemeyince, ilme yöneldiğini, şiir, aruz, hesap, remel, astronomi ve mantık dallarında maharet sahibi olduğunu ileri sürer.

Tâlikî-zâde, Manisa'dan sonra İstanbul'a geldiğinde, yedi yıl süren Divan kâtipliği sırasında, kendisine önemli bir mansıp verilmemesi üzerine, 991 (1583) yılında, Ferhat Paşa serdarlığında gerçekleştiren Gürcistan (Revan) seferine, reisülküttâb Lâm Ali Çelebi'nin maiyetinde kâtip olarak katılır. Bu sefer sırasında, kendi ifâdesi ile "üstâdlarla yarışıp ve ırgadlarla toza toprağa karıştığını", Tomanis önündeki savaşta da: "Erzurum ve Karaman askerleri ile gönüllüler arasında savaşa katıldığını", Zal Paşa-Zâde Mehmed Bey'in emrinde de "Simon'un öncü kuvvetleri ile bire karşı yetmiş kişi ile savaştıklarını" anlatır.

Tâlikî-zâde, 993 (1585) 'te de veziriazam Özdemir-oğlu Osman Paşa'nın sefer kâtipliğinde bulunur ve Tebriz fetihnâmesini kendisi kaleme alır. Sefer sonunda ise, kendisine "beş bin akçelik bir tımar verilmesi" karşısında çok üzülür. Bu hâleti-i rûhiye içerisinde İstanbul'a gelir.

Tâlikî-zâde'nin İstanbul'a gelir gelmez, yine bir göreve tâyin edilip edilmediği bilinmemektedir. Ancak Divan kâtipliği görevinin devam ettiği bu dönemde, o önce Gürcistan Seferi Tarihçesi'ni, daha sonra da Tebriziye adlı eserini yazmıştır. Bu arada kendisini himâye eden birisinin yardımı ile şehnameci Seyyid Lokman'ın yardımcılığına getirilmiş ve aynı zamanda kendisine müteferrika ağalığı da verilmiştir. Daha sonra, kaleme aldığı Şehnâme adlı eserini, 1002 (1593/1594) tarihinde pâdişaha takdim etmiş, ancak dilinin çok ağır olması yüzünden bu eseri pâdişah tarafından beğenilmemiştir. Bunun üzerine Tâlikî-zâde bu kez, sadrazam Sinan Paşa'nın maiyetinde Yanık Seferi'ne gitmiştir. Ancak sefer sırasında boş dumamış, sefer vekayii, bizzat kaleme almış, sefer sırasında vefat eden III. Murad ile, tahta cülûs eden III. Mehmed hakkında, mensur olan bu eserine, uzun manzûm bir bölüm eklemiştir.

Tâlikî-zâde, Yanık Seferi'nden döndükten sonra, Sultan III. Mehmed'in çıktığı Eğri Seferine de, Şehnâmecî Seyyid Lokman'ın yanında, onun yardımcısı olarak katıldı. Bu sefer sırasında, Sultan III. Mehmed adına bir şehname kaleme alması ve bunu sefer sonuna kadar tamamlaması emredilerek, Lokman'ın İstanbul'a gönderilmesi üzerine, Tâlikî-zâde sefer vekayii ayrıntıları ile kaleme aldı. Haçova Meydan Savaşı'nda, Otağ-ı hümâyûn'un yakınında bulundu ve düşman, çadırlar arasına daldığı sırada, vuku bulan çarpışmalarda, kendisi de üç kişiyi okla öldürdü ve beş kişinin de başını kesti.

Seferden dönülünce, Seyyid Lokman'ın, kendisinden istenilen şehnameyi tamamlamaması üzerine, azledilmesi sonucu, yerine Tâlikî-zâde Mehmed Subhi Efendi, şehnameci tâyin edildi (1005-1597 başları). Kendisine, Sultan III. Mehmed'in devrindeki olayların manzum ve mensur olarak yazılması emredildi. Bu görevi sırasında, sık sık pâdişah ile görüşme imkanı bulan tâlikî -zâde, XVI. yüzyılın son sefer-i hümâyûnu olan Eğri Seferi'ne dâir bir şehname yazdı ve bunu bir yıl içerisinde tamamlayarak, 1598'de Sultan III. Mehmed'e takdim etti.

Tâlikî-zâde'nin ölüm tarihi de kaynaklarda yeteri kadar aydınlık değildir. Kendisinin şehnamecilikten azlini, 1010 yılının cemâziyelâhir ayı sonları (kasım sonları, 1601)'nda Hükmî Hasan Efendi'nin bu göreve getirilmesi dolayısıyla öğrenilmekteyiz. Azlinden sonra, hangi göreve tâyin edildiği de bilinmeyen Tâlikî-zâ-

13 HAZ 2006

4863 - محمد صبحي بن محمد جلي الرومي العثماني المؤرخ
Talikiade Mehmed Subhi

الشاعر المعروف بتعليقي زاده المتوفى 1599/1008

(أنظر : دفتر جلي عبد الله أفندي ص 15 ؛ محمد طاهر عثمانلي
مولفري 34/3)

من تصانيفه :

1 - تاريخ بلغراد (ت)

جامعة إستانبول رقم 2/2541 ورقة 16-136 ؛ أسعد أفندي
رقم 2100 ورقة 105 ؛

2 - تاريخ فتح أكرى (منظوم) (ت)

حزبه رقم 1609 ورقة 74 ؛

3-شهنامة آل عثمان=شمال آل عثمان (منظوم)(ت)

لالا إسماعيل رقم 352 ؛ جلي عبد الله أفندي رقم 245 ؛ أحمد
ثالث رقم 3592 ورقة 125 ؛

4 - غزوات أوزدمير أوغلي عثمان باشا = سفر كرجستان =

مراد نامه = تبريزية (ت)

روان كوشكي 1299 ورقة 59 ؛ رقم 1300 ورقة 33

TALİKİZÂDE MEHMED SUBHÎNİN
HAYATI HAKKINDA NOTLAR

Erhan AFYONCU

Şehnâmecî Lokman'dan sonra şehnâmecîlik sahasında en fazla eser veren Talikîzâde Mehmed Subhî'dir. Talikîzâde, altı eser kaleme almıştır. Bunlar *Şehnâme-i Hümâyûn (Yanık seferi)*¹, *Eğri Seferi Şehnâmesi*², *Şehnâme*³, *Firâsetnâme*, *Gürcistan Seferi Tarihçesi* ve *Tebriziye*'dir⁴. Eserleri hakkında çalışmalar yapılmasına rağmen hayatına dair bilgiler arşiv kaynaklarından araştırılmadığı için fazla aydınlatılamamıştır. Onunla ilgili bilgilere genellikle eserlerinden veya bazı tarih ve tezkire kitaplarından ulaşılmıştır.

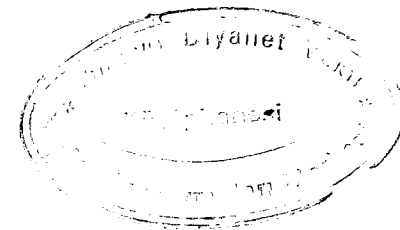
Eserlerinde kendisini "Mehemmed b. Mehemmed el-Fenârî eş-Şehîr bi-Tâlikîzâde" şeklinde zikreden Talikîzâde⁵, Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli hizmetlerde bulunan ünlü Fenârî ailesine mensuptur⁶. Onun hakkındaki ilk bilgimiz, Mart 1562'de Manisa sancakbeyliğine gönderilen şehzâde Murad'a (III. Murad) intisab ederek, 12 yıl orada kâtip olarak çalışmıştır⁷. 1574'te

- 1 Christine Woodhead, *Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümâyûn, A history of the Ottoman campaign into Hungary 1593-94*, Berlin 1983.
- 2 Vahid Çabuk, *Tâlikî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1986.
- 3 Vahid Çabuk, *Aynı tez*, s. 30-36; Saadet Şanlı, *Şehnâmecî Tâlikî-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri-Tâlikî-zâde Şehnâmesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kitiği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1986.
- 4 Vahid Çabuk, *Aynı tez*, s. 26-30
- 5 Vahid Çabuk, *Aynı tez*, s. 2.
- 6 Necib Asım, "Osmanlı Tarihînuvisleri ve Müverrihleri ", *Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası (=TOEM)*, I/7 (İstanbul 1329), s. 423; Vahid Çabuk, *Aynı eser*, s. 2.
- 7 Necib Asım, *Aynı makale*, s. 433; Vahid Çabuk, *Aynı eser*, s. 2; Christine Woodhead, "From Scribe to Litterateur: the career of a Sixteenth Century Ottoman Kâtib", *Bulletin of the British Society for Middle Eastern Studies*, IX/1 (London 1982), s. 56, 58.

OSMANLI ARAŞTIRMALARI, XXI (2001). İstanbul

s. 285-306

herausgegeben von
Klaus Schwarz

Christine Woodhead

Ta'likî-zâde's
şehnâme-i hümâyûn

26 MAYIS 1994

Doğu / Kıbrıs
Kütüphanesi

**A history of the Ottoman campaign
into Hungary 1593-94**

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	25641
Tasnif No:	956.0925 TAL. Ş

KLAUS SCHWARZ VERLAG · BERLIN

KLAUS SCHWARZ VERLAG · BERLIN · 1983

Reisül Küttab (170277)

Talilizade (190250)

**From Scribe to Litterateur: The Career of a Sixteenth-Century Ottoman
Katib**

Christine Woodhead

Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies), Volume 9, Issue 1 (1982), 55-74.

Stable URL:

<http://links.jstor.org/sici?sici=0305-6139%281982%299%3A1%3C55%3AFSTLTC%3E2.0.CO%3B2-N>

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of JSTOR's Terms and Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/about/terms.html>. JSTOR's Terms and Conditions of Use provides, in part, that unless you have obtained prior permission, you may not download an entire issue of a journal or multiple copies of articles, and you may use content in the JSTOR archive only for your personal, non-commercial use.

Each copy of any part of a JSTOR transmission must contain the same copyright notice that appears on the screen or printed page of such transmission.

Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies) is published by Taylor & Francis Ltd.. Please contact the publisher for further permissions regarding the use of this work. Publisher contact information may be obtained at <http://www.jstor.org/journals/tandf.html>.

Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies)
©1982 British Society for Middle Eastern Studies

JSTOR and the JSTOR logo are trademarks of JSTOR, and are Registered in the U.S. Patent and Trademark Office. For more information on JSTOR contact jstor-info@umich.edu.

©2003 JSTOR

<http://www.jstor.org/>
Thu Jun 12 15:12:47 2003

TALİKİZÂDE MEHMED SUBHÎ'NİN HAYATI HAKKINDA NOTLAR

Erhan AFYONCU

Şehnâmeeci Lokman'dan sonra şehnâmeecilik sahasında en fazla eser veren Talikîzâde Mehmed Subhî'dir. Talikîzâde, altı eser kaleme almıştır. Bunlar *Şehnâme-i Hümâyûn (Yanık seferi)*¹, *Eğri Seferi Şehnâmesi*², *Şehnâme*³, *Firâsetnâme*, *Gürcistan Seferi Tarihçesi ve Tebriziye*⁴. Eserleri hakkında çalışmalar yapılmasına rağmen hayatına dair bilgiler arşiv kaynaklarından araştırılmadığı için fazla aydınlatılamamıştır. Onunla ilgili bilgilere genellikle eserlerinden veya bazı tarih ve tezkire kitaplarından ulaşılmıştır.

Eserlerinde kendisini "Mehammed b. Mehammed el-Fenârî eş-Şehîr bi-Tâlikîzâde" şeklinde zikreden Talikîzâde⁵, Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli hizmetlerde bulunan ünlü Fenârî ailesine mensuptur⁶. Onun hakkındaki ilk bilgimiz, Mart 1562'de Manisa sancakbeyliğine gönderilen şehzâde Murad'a (III. Murad) intisab ederek, 12 yıl orada kâtip olarak çalışmıştır⁷. 1574'te

- 1 Christine Woodhead, *Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümâyûn, A history of the Ottoman campaign into Hungary 1593-94*, Berlin 1983.
- 2 Vahid Çabuk, *Tâlikî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1986.
- 3 Vahid Çabuk, *Aynı tez*, s. 30-36; Saadet Şanlı, *Şehnâmeeci Tâlikî-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri-Tâlikî-zâde Şehnâmesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1986.
- 4 Vahid Çabuk, *Aynı tez*, s. 26-30
- 5 Vahid Çabuk, *Aynı tez*, s. 2.
- 6 Necib Asım, "Osmanlı Tarihüvisleri ve Müverrihleri ", *Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası (=TOEM)*, I/7 (İstanbul 1329), s. 423; Vahid Çabuk, *Aynı eser*, s. 2.
- 7 Necib Asım, Aynı makale, s. 433; Vahid Çabuk, *Aynı eser*, s. 2; Christine Woodhead, "From Scribe to Litterateur: the career of a Sixteenth Century Ottoman Kâtib", *Bulletin of the British Society for Middle Eastern Studies*, IX/1 (London 1982), s. 56, 58.

OSMANLI ARAŞTIRMALARI, XXI (2001).

in starting in Istanbul the paper *Shāhsawan*, of which only one number was published (see E.G. Browne, *The press and poetry of modern Persia*, Cambridge 1914, 106-7; Muḥammad Ṣadr Hāshimī, *Tārīkh-i dījārā'id u madjallāt-i Irān*, Iṣfahān n.d., iii, 56). In 1906, after the proclamation of a constitutional régime in Persia, he was elected in his absence to the Persian parliament but, for reasons which remain unclear, he decided against taking up his seat and stayed on in Russia. He died in Tamir Khān Shūra.

Ṭalibūf was the author of several books, both original and translated, which enjoyed much prestige during their time. Among them, *Safīna-yi Ṭalībī* "Ṭalīb's journal" (Istanbul 1311-12/1893-4), *Masālik al-muḥsinīn* "The ways of the charitable" (Cairo 1323/1905), and *Masā'il al-ḥayāt* "Problems of life" (Tiflis 1324/1906) deserve special consideration because of their literary significance. The first-named work, also called *Kitāb-i Aḥmad*, was inspired, according to the author, by Rousseau's *Emile*. In the second, Ṭalibūf presents an imaginary travelogue describing the experiences of a group of individuals who set out on an educational trip for the peak of Damāwand, and uses the narrative of the journey to expound his own views on various social, cultural and ethical subjects. Similar in form is his *Masā'il al-ḥayāt*, which has politics and society for its theme. Ṭalibūf also wrote sundry articles which were published in the journals of the day such as *Andjuman* and *Habl al-matīn*. In all his works, he used a simple Persian style, an achievement all the more creditable in view of the fact that his own language was Aḥarī [q.v.] Turkish. Ṭalibūf's ideas attracted a keen response from the enlightened and progressive elements of the society, and played a prominent role in the late 19th-century political and intellectual awakening in Persia.

Bibliography: 1. Works (not mentioned in the text): *Nukhba-yi sipihī* (an abbreviated version of the Prophet's biography taken from the *Nāsikh al-tawārīkh*), Istanbul 1310/1892; *Risāla-yi Fīzīk* (tr. from Russian, on Physics), Istanbul 1311/1893; *Pandnāma-yi Mārūs, Kaṣṣar-i Rūm* (tr. via Russian of the *Meditations* of the Roman emperor Marcus Aurelius), Istanbul 1312/1894; *Risāla-yi ḥay'at-i dīdāda* (tr. via Russian of Camille Flammarion's French work on astronomy), Istanbul 1312/1894; *Idāhāt dar khuṣūs-i āzādī*, Tehran 1312/1907; *Siyāsat-i Ṭalībī* (published posthumously), Tehran 1329/1911.

2. Studies. Muḥammad Kaẓwīnī, *Wafayāt-i mu'āsirin*, in *Yādgar*, v/4-5; Irādī Afshār, in *Yaghmā*, iv/5; idem, introd. to *Āzādī wa siyāsāt*, Tehran 1357/1978; Mahdī Malikzāda, *Tārīkh-i inkilāb-i mashrūṭīyat-i Irān*, i, Tehran 1328/1949; Aḥmad Kasrawī, *Tārīkh-i mashrūṭa-yi Irān*, i, Tehran 1357/1978; Bozorg Alavi, *Geschichte und Entwicklung der modernen persischen Literatur*, Berlin 1964; Rypka et alii, *Hist. of Iranian literature*, Dordrecht 1968; Farīdūn Ādamiyyat, *Anāshā-hā-yi Ṭalībūf*, in *Sukhan*, xvi/5-8; Yahyā Aryanpūr, *Az Ṣabā tā Nīmā*, i, Tehran 1350/1971; 'Alī Kātībī et alii (eds.), introd. to *Siyāsat-i Ṭalībī*, Tehran 1357/1978; Irādī Pārsī-nīzhād, in *Madjalla-yi Irānshīnāsī*, ii/3, Bethesda, Md. 1990.

(MUNIBUR RAHMAN)

ṬALĪK [see ṬALĀK²].

TA'LĪK, TA'LĪKA (A., pls. *ta'līkāt*, *ta'ālīk*) in scholarly activity refers to the "appending upon (*alā*)" a text or the "deriving from (*an*)" an author and then to the resulting notes, glosses, comments, excerpts and appendices. Similar in a way to *hāshīya* [q.v.], it is, however, much less firmly anchored in manuscripts than *hāshīya* was originally.

In later centuries, it came to be used quite frequently in titles of essays. Earlier, its supposed use as a title was more descriptive than formal and was often the choice of convenience by someone other than the author. Among titles listed in the *Fihrist*, *Ta'līkāt* appears only for two alchemical works (*Fihrist*, 359, ll. 5, 16) and is of uncertain meaning. In later bibliographies, some titles of works by philosophers and scientists were expanded, obviously not by their authors, by the addition of "in the form of notes" (*alā dīhat/tarīk al-ta'līk*, see Ibn Abī Uṣaybi'a, ii, 138-9 [al-Fārābī], ii, 96 [Ibn al-Haytham]); some were stated to be *ta'līk*, *ta'ālīk* (Kifī, 362-3 [Yahyā b. 'Adī]; Ibn Abī Uṣaybi'a, ii, 103-5 [Ibn Ridwān and Afrā'im]; *ibid.*, i, 322, l. 13, *ta'ālīk ḥikmiyya* [Abū Sulaymān al-Sidjīstānī] also may not be a formal title). The originality of the title *Ta'līkāt* in preserved works of al-Fārābī and Ibn Sīnā is also subject to doubt. Yet the use of the word as a descriptive title may indeed have originated among problem-centred disciplines such as philosophy, natural science and grammar, rather than in the religious sciences, but it appears rather early in jurisprudence.

Other technical usages of *ta'līk* include one of the science of *ḥadīth* that came into use, originally in connection with the *Ṣaḥīḥs* of al-Bukhārī and Muslim, for traditions "derived from (*mu'allak 'an*)" an authority without the indication of a complete *isnād* or the complete text. Note further the use of *ta'līk* for a particular script [see KHATṬ, at vol. IV, 1124-5] and as a grammatical term. See also ṬALĀK.

Bibliography: Title indices s.v., as, for instance, in Brockelmann, Sezgin, Hādījī Khalfā; Lane, 2137a-b; J. Michot, *Tables de correspondance des "Ta'līqāt" d'al-Fārābī, des "Ta'līqāt" d'Avicenne et du "Liber Aphorismorum" d'Andrea Alpago*, in *MIDEO*, xv (1982), 231-50; J.E. Brockopp, *Slavery in Islamic law*, unpubl. Yale Univ. diss., 1995, 75 ff., for possible 4th/10th-century legal titles. For the *ḥadīth* term, see Ibn al-Ṣalāh, *Muḥaddīma*, chs. 1 and 11, and the introduction of Sa'īd 'Abd-al-Raḥmān Mūsā al-Ḳ-r-kī's edition of Ibn Ḥaḍjar, *Taḥḥīk al-ta'līk*, 'Ammān 1405/1985, i, 283 ff., and *passim*. For the grammatical term, see R.M. Rammuni, in *Intern. Journal of Islamic and Arabic Studies*, iii (1986), 27-42.

(F. ROSENTHAL)

TA'LĪKĪ-ZĀDE, Mehmed b. Mehmed el-Fenārī, Ottoman court historiographer (*shēhnāmedjī*) in the sixteenth century. Ta'līkī-zāde was born in the province of Ayḍīn in Western Anatolia at some time in the 1540s. He was a descendant of the famous Fenārī family; as his name shows, his father must have been an expert in calligraphy, especially in the *ta'līk* script. From 969/1562 he served as secretary (*kātīb*) to Prince Murād in Manisa. When the latter ascended the throne in 982/1574, Ta'līkī-zāde found employment as a *kātīb* in the imperial chancery. In 991-3/1583-5, he took part in the military campaigns against Persia where he performed secretarial services. In ca. 998/1590 he was appointed assistant to the chief *shēhnāmedjī* Loḳmān. In 1004/1596, when the latter showed reluctance to accompany Mehmed III on his Hungarian campaign, his office was given to Ta'līkī-zāde. He held this post until 1009/1601 and probably died between 1011 and 1020/1603 and 1611.

Prior to his appointment as court historiographer, Ta'līkī-zāde wrote three works (*Firāset-nāme*, 1574-5; on the connection of a man's outward features and his character; *Tebrīziyye*, 1585, and *Gürdjīstān seferi*, 1585, on the Persian campaigns). As *shēhnāmedjī* he left to us another three compositions. The *Shemā'il-nāme-yi āl-i*